

UNIwersytet Łódzki
SZKOŁA DOKTORSKA NAUK HUMANISTYCZNYCH

Hoang Phuong Thao

Rozprawa doktorska (streszczenie)

**Od misji do protektoratu. Wietnam wobec francuskiej ekspansji
kolonialnej w drugiej połowie XIX wieku**

Promotor: **prof. dr. hab Jolanta A. Daszyńska**

Promotor pomocniczy: **dr. Piotr Robak**

Łódź 2024

WSTĘP

Wstęp niniejszej pracy doktorskiej podkreśla znaczenie geograficzne i strategiczne Wietnamu w regionie Azji Południowo-Wschodniej, zwłaszcza jego korzystne położenie umożliwiające transport i regionalne połączenia. Badanie koncentruje się na tle politycznym od czasów dynastii Nguyen, z naciskiem na cechy autorytarnego rządu, wyzwania gospodarcze, rygorystyczną politykę handlową oraz złożone struktury społeczne. Dodatkowo, fragment ten przedstawia historiografię, zwracając uwagę na obfitość materiałów źródłowych oraz znaczne zainteresowanie naukowe historią Wietnamu w okresie kolonialnym francuskim, zarówno w kraju, jak i za granicą. Niemniej jednak istnieje luka w pełnej analizie kontekstu francuskiego, strategii oraz reakcji dynastii Nguyen i ludności wietnamskiej, co stanowi katalizator głębszych badań nad tymi zagadnieniami. Ponadto, wstęp jasno określa cele i zakres badania. Formułuje konkretne pytania badawcze oraz podaje streszczenie każdego z pięciu rozdziałów, które składają się na tę dysertację.

ROZDZIAŁ 1

UDZIAŁ FRANCJI W POLITYCE W VIETNAMIE I PROPAGANDA CHRZEŚCIJAŃSKA DYNASTII NGUYEN W PIERWSZEJ POŁOWIE XIX WIEKU

1.1 Zmiany w rządach we Francji i francuski udział w polityce wietnamskiej w okresie dynastii Nguyen

1.1.1 Zmiany w rządach we Francji

W okresie panowania Ludwika XVIII (1814-1815) Francja prowadziła bardziej aktywną politykę zagraniczną pod kierownictwem premiera Richelieu, mającą na celu wzmacnianie relacji handlowych z Wietnamem. Działalność misyjna katolicka, wspierana przez Ludwika Napoleona Bonaparte (1848-1852), odegrała kluczową rolę w przywróceniu wpływów kościelnych. Odrodzenie organizacji takich jak Misje Zagraniczne z Paryża (MEP) od 1820 roku oraz Dzieło Rozpowszechniania Wiary (OPF) od 1822 roku umocniło rolę Francji w misjach azjatyckich. W Wietnamie, pod rządami Minh Manga, debaty religijne i polityka asymilacyjna które finansowane były głównie przez OPF doprowadziły do prześladowań katolików.

1.1.2 Udział Francji w polityce wietnamskiej pod rządami dynastii Nguyen

Wczesne zaangażowanie Francji w Indochinach, w tym wysiłki biskupa Pigneau de Béhaine'a, podkreślało strategiczne znaczenie Wietnamu. Pomimo ekspansji terytorialnych za panowania Napoleona I, wewnętrzne niestabilności ograniczały globalny wpływ Francji. Francuskie ekspedycje morskie mające na celu nawiązanie handlu z Wietnamem napotykały opór lub obojętność ze strony władców takich jak Gia Long i Minh Mang. Wielokrotne wysiłki dyplomatyczne, w tym obecność konsulów francuskich jak J.B. Chaigneau, nie doprowadziły do ustanowienia formalnych stosunków z Wietnamem. W latach 1840-tych, francuskie interwencje morskie w Da Nang, mające na celu ochronę misjonarzy, eskalowały konflikty za panowania takich władców, jak Thieu Tri, co skłoniło Wietnam do zmiany polityki wobec Zachodu i katolickich misjonarzy. Rewolucja francuska wzmocniła nacjonalizm wśród francuskich misjonarzy, łącząc obowiązki religijne z patriotycznym entuzjazmem. Napięcia doprowadziły do francuskiego bombardowania Da Nang w 1847 roku, co skłoniło wietnamski dwór pod rządami Tu Ducha do zaostrenia środków przeciwko wpływom katolickim.

1.2 Działalność misyjna Francuzów i przygotowania do inwazji Wietnamu

1.2.1 Działalność misyjna Francuzów przed inwazją Wietnamu

Misjonarze francuscy napotkali początkowe opory, ale otrzymali wsparcie od organizacji takich jak OPF, co umożliwiło szerzenie katolicyzmu i przygotowanie gruntu pod głębsze zaangażowanie.

1.2.2 Proces przygotowania Francji do inwazji Wietnamu

Francja strategicznie przygotowywała się do konfliktu zbrojnego, podejmując manewry dyplomatyczne i współpracując z lokalnymi jednostkami. Przygotowania te osiągnęły punkt kulminacyjny w bezpośrednim konflikcie militarnym, inicjując długotrwały konflikt o kontrolę nad Wietnamem.

1.3 Polityka dynastii Nguyen wobec propagandy katolickiej

Analiza podejścia dynastii Nguyen do katolicyzmu ujawniała zmienne polityki, od represji do okresowego akomodowania. Polityki te kształtowały relacje francusko-wietnamskie i przyczyniły się do szerszego kontekstu kolonialnego podboju.

Wnioski. Rozdział 1 przedstawia szczegółowe badanie wczesnych interakcji francusko-wietnamskich, podkreślając dynamiczne oddziaływanie strategii politycznych, wpływów religijnych i ambicji strategicznych. Te interakcje położyły fundamenty dla późniejszego rozwoju kolonialnego i złożonej historii Wietnamu pod panowaniem francuskim.

ROZDZIAŁ 2

KOMPROMIS DYNASTII NGUYENÓW I ZDECYDOWANY OPÓR LUDU WIETNAMSKIEGO

2.1 Inwazja Francji na Wietnam: Analiza motywów i czynników

Ten fragment analizuje czynniki i motywy inwazji Francji na Wietnam. Przebadane zostają geopolityczne, ekonomiczne i kulturowe pobudki, które skłoniły Francję do ekspansji kolonialnej w Wietnamie. Dyskusja obejmuje globalny kontekst imperializmu XIX wieku, podkreślając, jak strategiczne położenie Wietnamu i jego zasoby uczyniły go atrakcyjnym celem dla francuskich ambicji kolonialnych.

2.2 Wietnam podczas wspólnej inwazji przez sojusz francusko-hispański: Naukowe eksploracje

2.2.1 Siły zbrojne Wietnamu i ludność cywilna podczas francuskiej ofensywy na półwyspie Son Tra

Ten podrozdział analizuje początkową francuską ofensywę na półwyspie Son Tra, szczegółowo opisując reakcje sił zbrojnych i cywilów wietnamskich. Podkreśla strategiczne i taktyczne działania podjęte przez Wietnamczyków w celu przeciwdziałania inwazji, akcentując ich odporność i przedsiębiorczość.

2.2.2 Odpór wojskowy i ludności Wietnamu na froncie Gia Dinh (późna 1860 r. do wczesnych lat 1861 r.) oraz ekspansja francuskiej okupacji w trzech wschodnich prowincjach Cochinchiny

Ten fragment omawia przedłużony opór na froncie Gia Dinh, ilustrując determinację wojskowych i cywilów wietnamskich. Omawia również następstwa francuskiej okupacji trzech wschodnich prowincji Cochinchiny, analizując skutki dla suwerenności i integralności terytorialnej Wietnamu.

2.3 Postawy i polityka wietnamskiej dynastii feudalnej wobec francuskiej agresji kolonialnej

Ten fragment przedstawia dogłębny przegląd polityki i postaw wietnamskiej dynastii feudalnej Nguyen wobec francuskiej agresji kolonialnej. Krytycznie ocenia strategie dyplomatyczne i militarna przyjęte przez dynastie Nguyenów, podkreślając ich niepowodzenia i błędy w obliczu francuskiego panowania. Omawia również, w jaki sposób te polityki wpłynęły na zdolność Wietnamu do oporu i ostatecznie prowadziły do ustępstw, które ułatwiły kontrolę Francji.

2.4 Reakcja społeczeństwa wietnamskiego na działania francuskiej inwazji

2.4.1 Antyfrancuski ruch ludowy w Cochinchinie Ten podrozdział dokumentuje powszechny opór przeciwko Francuzom w Cochinchinie.

Szczegółowo opisuje różne powstania oraz rolę lokalnych liderów i społeczności w organizowaniu i podtrzymywaniu antyfrancuskiego ruchu. Narracja podkreśla rozległy i trwały charakter oporu.

2.4.2 Ludowe powstanie w Tonkinie i Środkowym Wietnamie (Annam) po podpisaniu traktatu Nham Tuat (maj 1862 r.)

Ten fragment obejmuje powstania w Tonkinie i Środkowym Wietnamie po traktacie Nham Tuat. Analizuje społeczno-polityczne przyczyny tych powstań oraz ich skutki, dostarczając wglądy w szersze nacjonalistyczne nastroje prowadzące do oporu.

2.4.3 Francuska aneksja zachodnich prowincji Cochinchiny i ruch oporu tubylczych mieszkańców Cochinchiny

Ten podrozdział omawia aneksję zachodnich prowincji Cochinchiny przez Francuzów oraz odpowiadające im ruchy oporu. Podkreśla strategie stosowane przez lokalne grupy oporu oraz wyzwania, z jakimi się borykały w obliczu wzrastającej konsolidacji francuskiej władzy.

Podsumowanie: Rozdział kończy się podsumowaniem omówionych kluczowych punktów, refleksją na temat wniosków wyciągniętych z początkowego okresu francuskiej inwazji i oporu Wietnamczyków. Podkreśla znaczenie zrozumienia dynamiki kolonialnej agresji i lokalnego oporu w kształtowaniu historii Wietnamu. Wnioski nawiązują również do współczesnych kwestii suwerenności.

ROZDZIAŁ 3

WIĘTNAM WOBEC FRANCUSKIEJ EKSPANSJI KOLONIALNEJ W OKRESIE 1867-1874

3.1 Wietnam w strategii Francji rozszerzania zasięgu kolonizacji

3.1.1 Sytuacja Wietnamu od 1867 roku

Ten fragment omawia warunki polityczne i społeczne w Wietnamie po francuskiej zdobyczy południowego Wietnamu (Cochinchina) w 1867 roku. Opisuje destabilizację i osłabienie kontroli dynastii Nguyenów, co uczyniło kraj podatnym na dalszą ekspansję Francuzów.

3.1.2 Schematy i polityka Francji

W tym miejscu praca doktorska przedstawia strategiczne plany i politykę Francji dotyczącą rozszerzania swojej władzy kolonialnej w Wietnamie. Francuzi dążyli do umocnienia kontroli nad Cochinchiną oraz rozszerzenia swojego wpływu na północny Wietnam (Tonkin), stosując zarówno siłę militarną, jak i nacisk dyplomatyczny.

3.2 Reakcja militarna dynastii Nguyenów i ludności wietnamskiej na proces francuskiej ekspansji kolonialnej

3.2.1 Reakcja wojsk dworu dynastii Nguyenów na początkową francuską inwazję Tonkinu

Ten podrozdział analizuje strategie militarne oraz reakcje dynastii Nguyenów na francuskie wtargnięcie do Tonkinu. Podkreśla początkowe działania obronne i bitwy, akcentując trudności, z jakimi borykało się wietnamskie wojsko w konfrontacji z dobrze uzbrojonymi siłami francuskimi.

3.2.2 Wzburzenie wojskowe dynastii Nguyenów i ludności północnego Wietnamu przeciwko kolonializmowi francuskiemu

Ten fragment obejmuje szersze działania oporu wśród ludności wietnamskiej oraz wojsk dynastii Nguyenów w północnym Wietnamie. Szczegółowo opisuje różne powstania i starcia militarne, prezentując trwałe, lecz ostatecznie nieskuteczne opór wobec przewagi technologicznej i taktycznej armii francuskiej.

3.2.3 Dyplomatyczne ustępstwa wietnamskiej dynastii feudalnej na rzecz francuskiej ekspansji kolonialnej: Traktat Giap Tuat z 15 marca 1874 roku

Ten fragment opisuje negocjacje dyplomatyczne oraz ustępstwa dokonane przez dynastię Nguyenów, które zakończyły się podpisaniem traktatu Giap Tuat. Traktat ten przyniósł znaczące ustępstwa terytorialne i polityczne na rzecz Francuzów, faktycznie

uznając ich kontrolę nad częściami Wietnamu i otwierając drogę do dalszej ekspansji kolonialnej. Wnioski z tego rozdziału syntetyzują omówione zagadnienia, akcentując złożoną interakcję oporu militarnego i wysiłków dyplomatycznych w zmaganiach Wietnamu z francuską ekspansją kolonialną w latach 1867-1874. Podkreśla się trwałe, lecz ostatecznie nieudane próby dynastii Nguyenów w obronie suwerenności Wietnamu przed narastającymi siłami kolonialnymi Francji.

ROZDZIAŁ 4

PROCES POMYŚLNIE ZAKOŃCZONEJ KOLONIZACJI WIĘTNAMU PRZEZ FRANCJĘ

4.1 Działania Francji w zakończeniu kolonizacji Wietnamu

4.1.1 Umacnianie kolonializmu we Francji i plany inwazji na Tonkin

Ten fragment omawia umacnianie kolonializmu we Francji pod koniec XIX wieku oraz plany inwazji na Tonkin, Wietnam. W latach 1874-1880 Europa doświadczyła znacznego wzrostu kapitalistycznego, prowadzącego do zaostrzonej konkurencji między mocarstwami kolonialnymi. Francja, odzyskująca siły gospodarcze po wojnie francusko-pruskiej, dążyła do rozszerzenia swoich kolonii. Francuscy urzędnicy widzieli Tonkin jako strategicznie ważny obszar do eksploatacji gospodarczej. Różne preteksty usprawiedliwiały interwencje militarne w Tonkinie, które doprowadziły do ekspedycji w 1882 roku pod dowództwem Henriego Rivière'a, który zdobył Hanoi mimo biernego oporu dynastii Nguyenów.

4.1.2 Drugie zdobycie Hanoi przez francuską armię Po 1873 roku Hanoi przeszło znaczne fortyfikacje.

Po przybyciu Henriego Rivière'a w 1882 roku, zażądał on kapitulacji Hanoi, co doprowadziło do bombardowania i zdobycia miasta 25 kwietnia 1882 roku. Obrońca Hoang Dieu walczył dzielnie, ale nieudanie. Francuzi następnie zdemontowali fortyfikacje Hanoi i zmusili cesarza Tu Duca do udzielenia przywilejów wojskowych i gospodarczych.

4.1.3 Reakcja dynastii Nguyenów i postawa Francji po zdobyciu Hanoi

Po zdobyciu w 1882 roku, francuscy urzędnicy świętowali, ale spodziewali się potencjalnych powstań. Król Tu Duca preferował rozwiązania dyplomatyczne mimo wewnętrznego nacisku na opór. Francuzi rozszerzyli swoją okupację, zdobywając Nam

Định do marca 1883 roku. Niekonsekwentne odpowiedzi dynastii Nguyenów i wewnętrzne konflikty ułatwiły proces kolonizacji przez Francuzów.

4.2 Dyplomatyczne odpowiedzi wietnamskiego rządu feudalnego na postępy kolonialne Francji

4.2.1 Incydent w Thuận An: francuska akcja wojskowa i implikacje dyplomatyczne traktatu Harmand z 1883 roku

Po śmierci cesarza Tu Duca w lipcu 1883 roku dynastia Nguyenów borykała się z wewnętrznymi zamieszkami. Francuzi, pod dowództwem admirała Courbeta, intensyfikowali przygotowania wojskowe, zdobywając Thuan An 18 sierpnia 1883 roku. Traktat Harmand, podpisany 25 sierpnia 1883 roku, umieścił Wietnam pod kontrolą francuską, ustanawiając protektorat nad środkowym i północnym Wietnamem. Pomimo traktatu, opór trwał w Tonkinie. Francuskie kampanie militarne były kontynuowane, a manewry dyplomatyczne z dynastią Qing doprowadziły do traktatu tientsińskiego, który ostatecznie nie zapobiegł ponownym działaniom wojennym.

4.2.2 Traktat Patenôtre, podpisany 6 czerwca 1884 roku

Po konwencji w Tianjinie, Francja negocjowała traktat Patenôtre z dworem Nguyenów 6 czerwca 1884 roku. Traktat ten formalizował kontrolę Francji nad Wietnamem, nadając Francji autorytet w sprawach międzynarodowych i umacniając francuską dominację w sprawach politycznych, gospodarczych i wojskowych w Wietnamie. Zatwierdzony przez parlament francuski i ratyfikowany przez prezydenta Francji, traktat ustalał ostatecznie status Wietnamu jako kolonii francuskiej.

Wnioski z tego rozdziału podsumowują działania i strategię Francji, które doprowadziły do zakończenia kolonizacji Wietnamu, akcentując interakcje między siłą militarystyczną, interesami gospodarczymi oraz manewrami dyplomatycznymi. Pomimo trwałego oporu, wietnamski rząd feudalny ostatecznie nie był w stanie powstrzymać francuskiej dominacji, co oznaczało koniec niezależności Wietnamu i początek jego statusu jako kolonii francuskiej.

ROZDZIAŁ 5

FRANCUSKA ORGANIZACJA KOLONIALNA I POLITYKA W WİETNAMIE PO 1884 ROKU

5.1 Struktura organizacyjna aparatu rządowego kolonialnego

5.1.1 Organizacja aparatu rządowego i jednostki administracyjne dynastii Nguyenów

Ten fragment omawia przemiany w zarządzaniu Wietnamem pod panowaniem francuskim. Tradycyjna struktura dynastii Nguyenów ustąpiła miejsca systemowi podwójnego panowania, w którym francuski rezydent generalny sprawował scentralizowaną władzę w Annamie. Przedkolonialne zarządzanie obejmowało generałów-gubernatorów prowincji, którzy zarządzali rolami administracją aż do poziomu wsi.

5.1.2 Organizacja aparatu rządowego i jednostki administracyjne ustanowione przez francuskich kolonizatorów

Kochinchina została podzielona na trzy prowincje pod zarządem gubernatora generalnego, z funkcjami administracyjnymi takimi jak szefowie kantonów i rady. W Tonkinie i Annamie rezydent generalny zarządzał podziałami administracyjnymi oraz francuskimi gubernatorami w kluczowych miastach. Reformy integrowały lokalne elity do zarządzania pod nadzorem francuskim.

5.2 Francuska polityka kolonialna w Wietnamie

5.2.1 Ustanowienie systemu finansowego i podatkowego przez francuskich kolonistów w celu prowadzenia kampanii wojkowej pacyfikacji i organizowania administracji kolonialnej w Wietnamie

Po traktacie Patenôtre w 1884 roku, francuska polityka spowodowała wzrost tradycyjnych wietnamskich podatków i wprowadziła cła faworyzujące francuskie produkty. Monopol na towary i utworzenie Banku Indochińskiego wzmocniły francuską kontrolę gospodarczą, podczas gdy polityka rolna pogłębiła ubóstwo i opór lokalny.

5.2.2 Utworzenie protektoratu francuskiego w Wietnamie

Francuskie działania wojskowe w 1885 roku ułatwiły instalację posłusznego monarchy w Hue, oznaczając ustanowienie marionetkowego rządu. Reformy administracyjne scentralizowały kontrolę nad opodatkowaniem, dyplomacją i sprawami militarnymi, umacniając władzę Francuzów pomimo trwałego oporu.

5.3 Ruchy oporu i transformacja społeczno-gospodarcza Wietnamu

5.3.1 Edykt Can Vuong króla Ham Nghi i jego implikacje dla powszechnego oporu w Wietnamie

Ruch Can Vuong powstał w odpowiedzi na kolonializm francuski, wzmacniany edyktem króla Ham Nghi z 1885 roku nawołującym do oporu. Pomimo początkowych sukcesów i szerokich powstań, wewnętrzne konflikty oraz przewaga militarna Francuzów doprowadziły do jego upadku pod koniec lat 90. XIX wieku, przygotowując grunt dla przyszłych ruchów narodowych.

5.3.2 Transformacja w wietnamskim społeczeństwie

Kolonizacja francuska przyniosła znaczące zmiany, w tym reformy edukacyjne sprzyjające instytucjom francuskojęzycznym, przesunięcia gospodarcze na rzecz plantacji własności europejskiej i pojawienie się nowych klas społecznych. Wśród oporu wobec eksploatacji kolonialnej powstały ruchy intelektualne i robocze, kształtując krajobraz społeczny Wietnamu pod panowaniem francuskim.

Podsumowując, rozdział 5 bada, w jaki sposób francuska polityka kolonialna i przekształciła zarządzanie, gospodarkę i społeczeństwo Wietnamu od 1884 roku, wywołując zarazem opór i transformację społeczno-gospodarczą w warunkach trwającej francuskiej dominacji kolonialnej.

WNIOSEK

Rozprawa badała splecenie wysiłków Francji w celu szerzenia chrześcijaństwa i dążenia do interesów gospodarczych we wczesnym XIX wieku w Wietnamie. Te wysiłki, prowadzone przez misje nawołujące do interwencji francuskiej, zderzyły się z antychrześcijańską postawą dynastii Nguyenów, która dążyła do zachowania wietnamskich wartości kulturowych i suwerenności. Ten konflikt ideologiczny uwypuklił błędy strategiczne dynastii, osłabiając opór przed ekspansją francuską. Ostrożne podejście dworu Nguyenów priorytetowo traktowało samozachowanie ponad suwerennością narodową, co zaowocowało traktatami takimi jak Traktat Patenôtre z 1884 roku, które formalizowały panowanie kolonialne Francji i osłabiły legitymację dynastii.

Panowanie kolonialne Francuzów oznaczało istotną zmianę w zarządzaniu Wietnamem i dynamice społecznej, choć dynastia Nguyenów zachowała pewną autonomię w regionie centralnym. Francuscy władcy wzmócili eksploatację poprzez surowe kontrole, pogłębiając trudności ekonomiczne, niepokoje społeczne i zaniedbania w dostarczaniu podstawowych usług. Ta opresja napędziła rozległy opór, taki jak ruch Can Vuong, który, choć ostatecznie nieskuteczny, położył podwaliny pod przyszłe walki

przeciwko kolonialnemu uciskowi i podkreślił wietnamskie aspiracje do samostanowienia.

Podsumowując, rozprawa podkreśla głęboki wpływ francuskiej ekspansji kolonialnej na Wietnam w XIX wieku. Ilustruje, jak dynamika religijna, polityczna i społeczno-ekonomiczna kształtowała odpowiedzi na imperialistyczną agresję, wpływając na wietnamską tożsamość oraz dążenie do suwerenności. Trwały wpływ tego okresu podkreśla złożoność zapośrednień kolonialnych i odporność wietnamskiego nacjonalizmu w dążeniu do wolności i samodzielnego rządzenia.

SŁOWNICZEK

BIBLIOGRAFIA